

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

IZVEŠTAJ
NACIONALNOG MEHANIZMA ZA SPREČAVANJE TORTURE
O POSETI PRITVORNOM CENTRU U PRIZREN

Za: Gđa. Albulena Haxhiu, ministarka
Ministarstvo Pravde

Kopija: Gđa. Duda Balje, predsednica,
Komisija za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije

G. Habit Hajredinaj, direktor
Kancelarija Premijera – Kancelarija za dobro upravljanje

G. Ali Gashi, vršilac dužnosti generalnog direktora
Korektivna Služba Kosova

G. Milazim Gjocaj, direktor
Departman za zdravlje u zatvorima

G. Eset Loku, Direktor
Pritvorni Centar u Prizren

Priština, 1 decembar 2021

UVOD

Nacionalni Mehanizam za sprečavanje torture (*u daljem tekstu NMST*) u skladu sa članom 17, Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu može u svako vreme i bez najave da poseti sva mesta gde se drže osobe lišene slobode, uključujući policijske stanice, pritvorske centre, zatvore, mesta gde su stranci pritvoreni i lišeni slobode, kao i psihijatrijske ustanove i one za socijalnu zaštitu. Dana 19 oktobra 2021. godine, NMST posetio je Pritvorni centar u Prizren (*u daljem tekstu PCPz*).

Kako se navodi u saopštenju na sajtu Korektivne službe Kosova (*u daljem tekstu KSK*),¹ u PCPz se smeštaju pritvorenici i osuđenici sa kaznom do tri meseca. Službeni kapacitet PCPz-a je za 92 lica, dok je u trenutku posete PCPz-u bilo 76 zatvorenika, od kojih 60 pritvorenih i 16 osuđenih lica.

Cilj posete

Cilj ove posete bio je opšta procena poštovanja osnovnih ljudskih prava zatvorenika, a koja su im garantovana Ustavom Republike Kosova, ostalim važećim zakonodavstvom u Republici Kosova i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode.

Saradnja PCPz-a sa NMST-om tokom posete

Tokom posete NMST-a obavljene PCPz-u, osoblje Korektivne službe Kosova i osoblje Departmana zdravstva zatvora (*u daljem tekstu DZZ*) pružili su monitoring ekipi punu saradnju. Ekipa je bez odlaganja imala pristup svim prostorijama zatvora i istoj su dostavljene sve informacije potrebne za obavljanje zadatka, kao i mogućnost da intervjuiše zatvorenike bez prisustva popravnih službenika i zdravstvenog osoblja.

Informacije o pravima zatvorenika

1. Administrativno Uputstvo MP-Br. 07/2015 za kućni red u korektivnim institucijama (*u daljem tekstu: Kućni red*) propisuje obaveze korektivnih institucija koje, odmah po prijemu, obezbeđuju uslove da osuđeni bude pismeno obavešten o svojim pravima i obavezama.
2. Dalje, Kućni red predviđa da su *Kućni red* i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (*u daljem tekstu: ZIKS*) dostupni zatvorenicima u svakom trenutku. Osuđenik koji je nepismen se usmeno upozna sa svojim pravima i obavezama². Tokom posete, NMST je obavešten da se osuđena lica po prijemu u PCPz upoznaju sa svojim pravima i obavezama. NMST je primetio da u svim prostorima PCPz-a postavljene su zvanične informacije u vezi sa pandemijom COVID-19, kao i informacije o besplatnoj pravnoj pomoći.

Fizička zlostavljanja

3. NMST je tokom posete PCPz-u intervjuisao značajan broj zatvorenika i nije primio nijednu žalbu na fizičko maltretiranje ili prekomernu upotrebu fizičke sile od strane korektivnih službenika ili ponašanja zatvorske uprave, što bi predstavljalo prekršaj dostojanstva zatvorenika. Pored toga, NMST je konstatovao da postoji pozitivna klima odnosa i dobra interaktivna komunikacija između zatvorenika i korektivnih službenika.

¹ <https://shkk.rks-gov.net/institucionet-single/2233>.

² Administrativno Uputstvo MP-Br. 07/2015 za kućni red u korektivnim institucijama, član 20.

4. NMST je primio jednu žalbu od V.K. zbog zlostavljanja od strane policijskih službenika Kosova tokom hapšenja. U vezi sa ovim navodima, NMST je izvršio proveru medicinske dokumentacije podnosioca žalbe u kojoj nisu pronađeni dokazi u vezi sa navedenim navodima. Međutim, podnosioci žalbe su upoznati od strane NMST-a o njihovom pravu da ulože žalbu Policijskom Inspektoratu Kosova u vezi sa navodima o zlostavljanju od strane policije.

Uslovi smeštaja

5. ZIKS izričito navodi da osuđeno lice ima pravo na smeštaj u skladu sa savremenim higijenskim uslovima i lokalnim klimatskim prilikama.³ Dalje, zakon definiše: *“Prostorije u kojima osuđeno lice živi i radi moraju da budu dovoljno prostrane da svako osuđeno lice ima na raspolaganju najmanje osam (8) kubnih metara prostora i kada je to moguće devet (9) kvadratnih metara za osuđenike u zajedničkim ćelijama a četiri (4) kvadratnih metara za osuđenike u samici i dovoljno prirodno i veštačko osvetljenje za rad i čitanje, kao i grejanje i ventilaciju.”*⁴
6. NMST je tokom posete primetio da ćelije u kojima su smešteni zatvorenici imaju dovoljno prirodnog svetla, i da nemaju vlage. Što se tiče prostora za smeštaj zatvorenih lica, NMST, kao i u prethodnom izveštaju sa preporukama, konstatuje da stambeni prostor, u pojedinim ćelijama, nije u skladu sa odredbama ZIKS-a i standardima koje je odredio Evropski komitet za prevenciju torture (u daljem tekstu *CPT*).⁵
7. **NMST je primetio da nisu sve ćelije snabdevene novim dušecima.** U nekim ćelijama dušeci su zastareli i dugo nisu zamenjeni i kao rezultat toga, vlaga je prodrla u neke krevete. NMST nije primio žalbe zatvorenika na nedostatak sredstava za higijenu i materijala protiv COVID-19. U PCPz-u pritvorenicima se mogu tuširati dva puta sedmično, dok za osuđenike nema ograničenja.
8. **NMST je primio žalbe od nekoliko stranih državljana zbog nedostatka odeće i obuće.** NMST je takođe dobio i navode od nekoliko stranih državljana koji praktikuju islam da zbog nedostatka adekvatne odeće ne mogu klanjati namaz prema islamskim verskim odredbama. U ovom svetlu NMST primećuje da član 41, stav 1, ZIKS-a izričito definiše: *“Osuđeno lice ima pravo na besplatno donje rublje, odeću i obuću koja odgovara lokalnim klimatskim uslovima i dobu godine.”*
9. Takođe, Administrativno Uputstvo MP-Br. 07/2015 za Kućni red u korektivnim institucijama u članu 18, propisuje da osuđeno lice koje nema svoju odeću ili obuću, isti se snabdeva odećom i obućom koja treba da odgovaraju klimatskim uslovima i godišnjem dobu. NMST smatra da nadležne vlasti treba da postupaju u skladu sa gore navedenim odredbama.

Prenaseljenost

10. Zvanični kapacitet PCPz-a je za 92 osobe, dok je tokom posete NMST-a bilo smešteno 76 zatvorenika. NMST je tokom posete uočio da u PCPz-u nema prenaseljenosti.

³ Zakon br. 04/L-149 o Izvršenju krivičnih Sankcija, član 36, stav 1.

⁴ Zakon br. 05/L-129 o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L-149 o Izvršenju krivičnih Sankcija, član 3.

⁵ Evropski komitet za prevenciju torture, Životni prostor za zatvorenika, vidi: <https://rm.coe.int/16806cc449/>.

Hrana

11. ZIKS definiše da osuđeno lice ima pravo na odgovarajuću hranu, tri obroka dnevno, za održavanje dobrog zdravlja i snage, koja mora da bude raznovrsna i hranljiva. Hrana koja se pruža osuđenom licu treba da odgovara njegovom uzrastu i zdravlju, prirodi posla, godišnjem dobu i klimatskim uslovima i ukoliko je to moguće, njegovim verskim i kulturološkim potrebama.⁶
12. Zakonom je dalje propisano da osuđeno lice koje obavlja teške poslove, bolesno lice, trudna žena ili žena koja je rodila dete imaju pravo na ishranu koju mu je propisao lekar, kao i na dijetetsku hranu.⁷ Lekar, odnosno drugi stručnjak za hranu, proverava hranu i pre svakog obroka obaveštava direktora popravne ustanove o kvalitetu ishrane i njegov nalaz se upisuje u odgovarajuću knjigu.⁸
13. Tokom posete, NMST je primetio da su higijenski uslovi u kuhinji bili na odgovarajućem nivou i da je kuhinja opremljena neophodnom opremom koja je zastarela ali dobro održavana za obavljanje poslova u pripremi hrane. Osim tri dnevna obroka, osuđenicima je obezbeđena i dijetalna hrana koja se daje po preporuci lekara.
14. Kuhinjsko osoblje je bilo opremljeno sanitarnim knjižicama. Pored osoblja, sanitarne knjižice su obezbeđene i osuđenicima angažovanim na radu. NMST nije primio nijednu žalbu od strane osuđenika na količinu i kvalitet poslužene hrane. **NMST je primetio da angažovani u kuhinji nemaju adekvatnu odeću. NMST smatra da treba preduzeti neophodne korake da se eliminiše ovaj nedostatak.**

Režim

15. U PCPz-a je na radu angažovano 11 osuđenih lica. Osuđenici su trenutno angažovani na poslovima čišćenja, u kuhinji i na određenom održavanju objekta. Osuđenici imaju mogućnost da se šetaju sve vreme, vrata su otvorena od 7:00 časova ujutru do 19:00 časova uveče.
16. Tokom posete, pojedini zatvorenici su tvrdili da su novo-primljeni zatvorenici bili u karantinu 7 dana i da izlaze u šetnju 15 minuta ujutru i 15 minuta posle podne. Obzirom da ZIKS garantuje da zatvorenik ima najmanje dva sata odlaska na čist vazduh tokom dana, NMST očekuje komentare PCPz-a u vezi sa ovim ograničenjem vremena na čist vazduh.
17. Zatvorska infrastruktura ne dozvoljava odvijanje raznih aktivnosti koje su predviđene ZIKS-om. Pored šetnje, na raspolaganju im je sto za stoni tenis, partiju šaha, i domine. Televizori su bili funkcionalni i sada je PCPz instalirao sistem kablovske televizije. **Tokom posete, NMST je primio žalbe nekoliko zatvorenika zbog nedostatka više naslova knjiga u biblioteci i nedostatka primeraka muslimanske svete knjige. (Kuran).**
18. U slučaju pritvorenika, njihov radni odnos zavisi od odobrenja suda. NMST konstatuje da je u pogledu angažovanja radom pritvorenih lica članom 199, stav 2, Zakonika o krivičnom postupku propisano: *“Lica koja se nalaze u sudskom pritvoru mogu da obavljaju rad koji je neophodan za održavanje reda i čistoće u njihovim prostorijama. U*

⁶ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 stav 1.

⁷ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 stav 2.

⁸ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 stav 3.

skladu sa mogućnostima institucije i pod uslovom da to ne šteti vođenju krivičnog postupka, licima u sudskom pritvoru se omogućava rad na aktivnostima koje odgovaraju njihovim fizičkim i psihičkim mogućnostima. Sudija za prethodni postupak, sudija pojedinac ili predsednik veća odlučuje o tome u saglasnosti sa upravom pritvorske ustanove.”

19. Dok član 200, stav 1, ZIKS-a u vezi sa angažovanjem pritvorenika na radu predviđa sledeće:”1. Pritvorenik može da se angažuje na radu u radionici, radionici u ekonomskim jedinicama koje se nalaze unutar nadležne kazнено popravne ustanove, posle dobijanja saglasnosti od nadležnog suda.”
20. NMST smatra da na osnovu važećeg zakonodavstva, nadležni organi treba da ulože napore da povećaju angažovanje pritvorenika van ćelija, ne samo u PCPz-u, već iu drugim pritvornim centrima, onoliko koliko je to moguće.

Zdravstvena nega

21. Član 43 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija definiše da osuđeno lice ima pravo na zdravstvene usluge bez platno. Osuđeno lice kojem se ne može da pruži adekvatno lečenje u korektivnoj instituciji, šalje se u zatvorsku bolnicu, odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu ili u neku drugu zdravstvenu ustanovu.⁹
22. U sastavu zdravstvene jedinice u PCPz-a je redovna lekarka koja radi puno radno vreme. Pored lekarke tu rade 5 medicinskih tehničara sa punim radnim vremenom, 4 medicinskih tehničara rade u smenama po 12 časova, dok glavna sestra radi od 08.00-16.00 časova, redovni psiholog od 08.00-16.00 časova, redovni psihijatar sa pola radnim vremenom (4 sata). Što se tiče stomatoloških usluga, iste usluge se pružaju od stomatologa Korektivnog Centra u Lipljanu jednom nedeljno.
23. Takođe, radiolog je na raspolaganju dva puta mesečno, dok za ostala oboljenja i konsultacije oni se šalju u Regionalnu bolnicu Prizren, kao i u BKUUK u Prištini. NMST je tokom posete obavešten da u Regionalnoj bolnici u Prizrenu, na raspolaganju PCPz-a je jedna posebna prostorija za smeštaj zatvorenika. Terapiju po potrebi distribuira zdravstveno osoblje, i tom prilikom se prihvataju zahtevi zatvorenika da budu upućeni lekaru.
24. Što se tiče infrastrukture na kojoj se pružaju medicinske usluge, NMST je tokom posete primetio da je na raspolaganju zdravstvenoj jedinici prostorija u kojoj se obavljaju sve zdravstvene usluge kao što su: usluge medicinskih tehničara gde se obavljaju različite intervencije, lekar obavlja zdravstvene usluge, kao i konsultacije drugih specijalista u slučaju potrebe.
25. NMST je tokom posete primetio da detektor koji se nalazi na ulazu paviljona može da predstavlja ozbiljnu prepreku za zdravstveno osoblje da reaguje na hitne slučajeve, jer obuhvata veliki prostor i može da predstavlja ozbiljan problem u slučaju da se pojavi potreba da se zatvorenik šalje van paviljona. NMST očekuje komentare DZZ-a i direkcije PCPz-a u vezi sa ovim primećivanjem.
26. Sada je psihologu na raspolaganju posebna prostorija za održavanje psiholoških seansi. Prisustvo mentalno obolelih zatvorenika i dalje predstavlja izazov za pritvorske i

⁹ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 43, stav 2.

korektivne ustanove. Tokom posete NMST je primetio da je bilo preko 10 slučajeva sa psihijatrijskom terapijom.

Značaj lekarskih pregleda za novo-primljene osuđenike

27. ZIKS¹⁰ i Standardna praksa postupanja (u daljem tekstu SPP)¹¹ DZZ-a određuje obavezu autoriteta da se novoprimljeni zatvorenik podvrgne lekarskom pregledu u roku od 24 časa od trenutka prijema.

28. Na osnovu navoda zatvorenika i relevantne dokumentacije, novo-primljena lica se podvrgavaju lekarskim pregledima u roku od 24 sata, u skladu sa ZIKS-om i Standardnom praksom postupanja DZZ-a.

Poverljivosti zdravstvenih usluga

29. Što se tiče poverljivosti medicinskih usluga, NMST, na osnovu intervjua obavljenih sa zatvorenicima i zdravstvenim osobljem, konstatuje da se ove usluge pružaju pod uslovima koji poštuju poverljivosti, odnosno pružaju se bez prisustva korektivnih službenika, osim u slučajevima kada se njihovo prisustvo zahteva od strane lekara. Dok samo medicinsko osoblje ima pristup medicinskom kartonu osuđenika.

Disciplinske mere

30. Shodno važećem zakonodavstvu, disciplinske kazne koje se mogu izreći osuđenima su: ukor, ukidanje određenih beneficija, nalog za nadoknadu i samica¹². Dok, u slučaju pritvorenika, mogu se izreći sledeće kazne: ograničenje ili zabrana poseta ili prepiske, osim kontakata sa braniocem, Ombudsmanom i diplomatskim misijama. Tokom posete, NMST je obavešten od direktora da se u PCPz-a ne primenjuje disciplinska mera samice. NMST nije primio nijednu žalbu od strane zatvorenih lica u vezi sa izricanjem disciplinskih mera od strane Direkcije PCPz-a.

Kontakti sa spoljnim svetom

31. NMST smatra da su kontakti sa spoljnim svetom, posebno posete porodice ili drugih rođaka, od suštinskog značaja u kontekstu socijalne rehabilitacije zatvorenika.

32. Važeće zakonodavstvo,¹³ u slučaju osuđenih lica, propisuje da osuđenici imaju neograničeno pravo na prepisku (koji podležu određenim izuzecima), imaju pravo na mesečnu posetu, koja traje najmanje jedan sat, i pravo na posetu dece ili njihovih supružnika najmanje jednom u tri meseca, uz trajanje od najmanje tri sata. Prema rečima direktora PCPz-a pritvorenici imaju pravo na jednu posetu na nedelju dana. Posete u slučaju pritvorenika odobrava nadležni sud.

33. U pogledu telefonskih poziva, članom 60, ZIKS-a propisano je da osuđeni ima pravo na telefoniranje. U slučaju pritvorenika, ove pozive odobrava nadležni sud. Na osnovu podataka dobijenih od direktora PCPz-a i navoda pritvorenika, njima su odobrena dva telefonska poziva nedeljno, uz dozvolu nadležnog suda. Dok u slučajevima osuđenika nema ograničenja.

¹⁰ Zakon br. 04 /L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 31.

¹¹ Standardna praksa postupanja, tačka 1. Vidi na: <https://msh.rks-gov.net/vp-content/uploads/2013/11/1.-Practices-Standard-Ekamination-NoC- DShB.pdf>.

¹² Stavovi od 101. do 113. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.

¹³ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, članovi 62-65.

34. NMST je primio žalbe od stranih državljanina da ne uživaju pravo da kontaktiraju sa svojom porodicom, jer im nije dozvoljeno da kontaktiraju svoje porodice putem SKYPE-a. U vezi sa ovim navodima direkcija PCPz-a je saopštila da zbog ukidanja restriktivnih mera zbog pandemije COVID-19 SKYPE ne može više da se koristi. Međutim, prema podnosiocima žalbe, telefonske linije sa njihovim zemljama porekla ne funkcionišu.
35. Takođe, NMST je tokom posete, na osnovu žalbe jednog Nemačkog državljanina preporučio direkciji PCPz-a da obavesti ambasadu ili konzulat njegove države, obzirom da je ovo obaveza koja je definisana ZIKS-om u članu 33, stav 1 koji izričito kaže: *“Kazneno popravna ustanova omogućava osuđenom licu da odmah posle prijema stupi u kontakt sa članovima porodice. Stranom državljaninu pruža se mogućnost da pisanim putem ili telefonom stupi u kontakt sa diplomatskim predstavnikom ili nadležnom kancelarijom države čije državljanstvo ima.”*

Postupak za podnošenje žalbi

36. Član 91, ZIKS-a detaljno je propisao proceduru po kojoj pritvorenici i osuđena lica mogu putem žalbe ili molbe da se obrate direktoru određene institucije Korektivne službe Kosova. Postupak uključuje rokove za odgovor direktora i mogućnost podnošenja žalbe drugom organu, što je u ovom slučaju Generalna direkcija Korektivne službe i Ministarstvo pravde.¹⁴
37. NMST je primetio da se na raspolaganju zatvorenika u PCPz-u nalaze kutije za žalbe, postavljene od Korektivne službe Kosova, kutije za žalbe postavljene od Institucije Ombudsmana i DZZ-a. Kutije za žalbe koje postavlja Institucija Ombudsmana može da otvori samo osoblje ove institucije, što podnosiocima žalbe obezbeđuje poverljivosti pri podnošenju žalbe.
38. Takođe, oni mogu da se obrate Instituciji Ombudsmana i putem besplatne telefonske linije (informacije o telefonskoj liniji nalaze se u kutijama za žalbe), putem redovne pošte, koja, prema ZIKS-u, ne podleže kontroli ukoliko je upućena Ombudsmanu Republike Kosovo, kao i preko članova njihove porodice.
39. U slučaju stranih državljanina, ZIKS propisuje pravo stranog državljanina da kontaktira i vodi prepisku sa ambasadom ili konzulatom njegove države.¹⁵
40. NMST je konstatovao da se zatvorenim licima u PCPz-u pruža adekvatna mogućnost za podnošenje žalbi i zahteva. Ova institucija razmatra iste i dostavlja odgovore zatvorenicima u ovom centru, u skladu sa ZIKS-om. Isto tako NMST registruje sve žalbe i zahteve zatvorenika u njihovim administrativnim dosijeima. NMST nije primio nijednu žalbu zatvorenih lica na pravo na podnošenje žalbe.

Osoblje PCP-a i pitanja vezana za bezbednost

41. Što se tiče preporuke NMST-a za poboljšanje uslova rada korektivnih službenika, situacija ostaje ista. **Pored uslova za rad, korektivni službenici se suočavaju i sa nedostatkom uniformi i druge opreme.** Generalno, prostorije PCPz-a su opremljene

¹⁴ Član 91, stav 4 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisuje: *“Na podnetu pritužbu direktor kazneno popravne ustanove treba da odgovori u roku od petnaest (15) dana, dok Centralna kancelarija Kazneno popravne službe treba da odgovori u roku od trideset (30) dana. Na pritužbu podnetu u pisanoj formi daje se odgovor u pisanoj formi.”*

¹⁵ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, članovi 33 i 57.

sigurnosnim kamerama i većina njih je funkcionalna, što sa stanovišta NMST-a i CPT-a predstavlja dodatnu garanciju protiv fizičkog maltretiranja i eventualnih lažnih optužbi.

Na osnovu nalaza i zaključaka NMST-a postignutih tokom posete, u skladu sa članom 135, stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 17, stav 7. Zakona 05/L-019 o Ombudsmanu, Ombudsman preporučuje:

Ministarstvu pravde:

- **Da se zatvorenici po potrebi snabdevaju odećom o obućom (vidi stav 8 izveštaja).**
- **Da angažovani na radu budu opremljeni odgovarajućom odećom. (Vidi stav 14 izveštaja)**
- **Da se povećaju van ćelijske aktivnosti pritvorenika, u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku i u skladu sa ZIKS-om, onoliko koliko je to moguće u PCPz-u.**
- **Da se PCPz-a u potpunosti snabdeva novim i kvalitetnim dušecima.**
- **Da se stvore adekvatni radni uslovi za korektivno osoblje, da isti budu snabdeveni neophodnim uniformama i radnom opremom**

U skladu sa članom 132, stav 3. Ustava Republike Kosovo (*“Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom”*) i članom 28 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu (*“Autoriteti, kojima je Narodni Advokat uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, uključujući i disciplinske mere, treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja”*), molimo Vas da nas obavestite o preduzetim radnjama u vezi sa navedenim pitanjima.

S poštovanjem,

Naim Qelaj
Ombudsman